

آشنایی با بازار آفریقای جنوبی

آشنایی با بازارهای جهانی

۱۰

نگاهی اجمالی به وضعیت اقتصادی و پیشینه روابط ایران و آفریقای جنوبی (۳)

فصل دوم:

بازرگانی

با این همه و در چنین شرایطی، آفریقای جنوبی هر گاه فروش و صادرات طلا را به حساب نمی‌آورد دارای یک تراز تجاری منفی بود.

حقیقت این است که همزمان با خشکسالی‌های پیاپی دهه ۱۹۷۰ و به‌ویژه دهه ۱۹۸۰ (که در سال ۱۹۸۳ به اوج خود رسید)، آفریقای جنوبی دچار نوعی افول نسبی سهم خود در صادرات معدنی - صنعتی جهان نیز گردیده بود.

انقلاب اسلامی ایران، از دست دادن رابطه با کشوری که حدود ۹۰ درصد از نفت مصرفی آن را تأمین می‌کرد و چند برابر شدن قیمت نفت، این کشور بدون نفت را کاملاً تحت‌تأثیر قرار داده بود. علاوه بر آن رونق صادرات صنعتی سنتی آفریقای جنوبی (مواد غذایی، مصنوعات فلزی و پشمی) به تدریج فرومی‌نشست و آن کشور را به فکر ایجاد صنایعی می‌انداخت که بتواند مهم‌ترین اقلام وارداتی خود، یعنی ماشین‌آلات، مواد شیمیایی و منسوجات را جانشین نماید.

در آن موقع شرکت‌های فراملیتی که از چندین دهه قبل چشم به آفریقای جنوبی داشتند، محیط را مساعد دیده، به تدریج، اما به سرعت و بیش از پیش به صحنه اقتصادی - بازرگانی آن کشور وارد شدند.

قبل از دهه ۱۹۷۰، شرکت‌های انگلیسی حدود ۷۵ درصد، آمریکایی ۱۲ درصد، فرانسوی، سوئیسی و آلمانی بین ۳ تا ۵ درصد از سرمایه‌گذاری‌های خارجی در آن کشور را به خود اختصاص داده بودند. اما در آغاز دهه ۱۹۸۰ سرمایه‌گذاری‌های آمریکایی به سرعت چشمگیری افزایش

در دهه ۱۹۶۰ «ارزش واردات» و «ارزش صادرات» آفریقای جنوبی هر یک حدود یک‌چهارم از تولید ناخالص داخلی آن کشور را تشکیل داده، تنها صادرات صنعتی آن بیش از ۲/۵ درصد از کل صادرات صنعتی جهان بود. اما مجموعاً و به‌خصوص به این دلیل که این کشور نتوانست خود را با شرایط سریعاً در حال تحول بازار جهانی در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ تطبیق دهد، در صحنه بازرگانی جهانی به عقب رانده شد. به عنوان مثال، سهم آن از صادرات صنعتی جهان که در سال ۱۹۹۵ حدود ۲/۲۶ درصد بود در نیمه دهه ۱۹۸۰ به حدود ۰/۸۴ درصد کاهش یافت.

در این مورد درست است که در سال ۱۹۵۹ تقاضای کنگره ملی آفریقا برای تحریم آفریقای جنوبی به اتهام نژادپرستی مورد موافقت سازمان ملل متحد و سازمان وحدت آفریقا قرار گرفته بود و ظاهراً کشورهای آفریقایی یا با این کشور رابطه‌ای نداشتند و یا دارای روابطی اندک بودند. اما ظاهراً این عامل نقشی اساسی ایفا نمی‌کرد، به‌ویژه که به ادعای حکومت نژادپرست وقت آفریقا، تمامی کشورهای آفریقایی دارای روابطی تجاری با آن کشور بودند و به‌خصوص بسیاری از کشورهای جنوب آفریقا (مالاوی، موزامبیک، سوازیلند، زیمبابوه، بوتسوانا، زئیر و...) به نوعی از نظر اقتصادی - تجاری به آن کشور وابسته گردیده بودند.

هستند که در آفریقای جنوبی به صورتی بسیار فعال عمل می‌کنند و اتومبیل‌های نیسان و تویوتا نه تنها در آفریقای جنوبی تولید و به فروش می‌رسند، بلکه از آنجا به بسیاری از سایر کشورهای جهان نیز صادر می‌گردند. شرکت‌های ایتالیایی نیز از اوایل دهه ۱۹۹۰ در آفریقای جنوبی دارای تحرکی چشمگیر شده‌اند.

شاید تحت‌تأثیر منافع همین شرکت‌ها باشد که آمار صادرات و واردات آفریقای جنوبی آنچنان که باید و شاید معتبر نمی‌نماید.

یکی دیگر از عوامل عدم اطمینان کامل آمار صادرات و واردات این کشور، وجود واسطه‌هایی است که پس از آفریقای جنوبی به سهم خود به صادرات مجدد می‌پردازند، نظیر امرنشین دبی که سعی به ایفای چنین نقشی در منطقه خلیج فارس نموده است.

مهم‌ترین کالاهای صادراتی (به‌ویژه کالاهایی جز ماشین‌آلات و وسایل الکتریکی و الکترونیکی). همان کالاهایی هستند که مبتنی بر محصولات کشاورزی محلی یا معادن غنی آفریقای جنوبی تولید گردیده‌اند.

صادرات کالا

جدول ۲۰: کالاهای صادراتی به میلیون راند

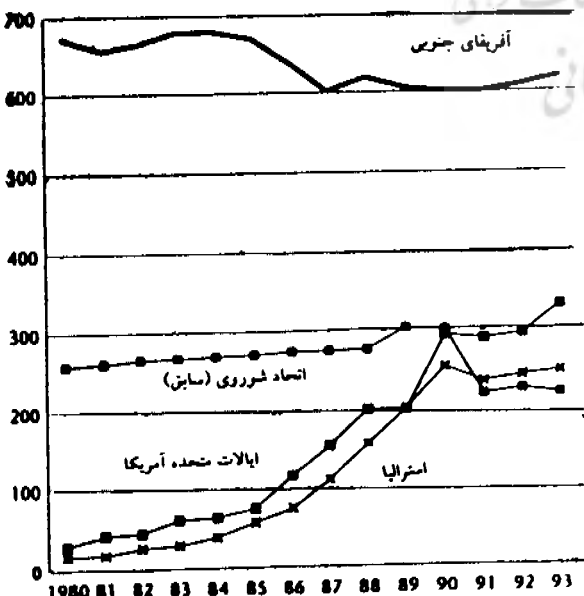
میانگین گرد شده ۱۹۸۹-۱۹۹۲	نام کالا
۹,۵۰۰,۰۰۰	فلزات پایه (مس، قلع، روی و ...) و محصولات ساخته شده از آنها
۷,۴۰۰,۰۰۰	تولیدات معدنی (سنگ آهن و ...)
۵,۷۰۰,۰۰۰	سنگ‌ها، فلزات و اشیاء قیمتی (اورانیوم، طلا، مروارید، الماس و ...)
۲,۷۰۰,۰۰۰	تولیدات شیمیایی (فرآورده‌های سیمانی، لاستیکی، نفتی و ...)
۲,۱۰۰,۰۰۰	سبزیجات و میوه‌جات (غلات، مرکبات، موز، آناناس و ...)
	مواد غذایی (شکر، آجود، شراب، آب‌میوه، سرکه، عصاره‌ها، توتون، گوشت، شیر و لبنیات، حیوانات زنده، غذای دام و ...)
۲,۰۰۰,۰۰۰	منسوجات و تولیدات نسجی (پشمی، الیافی و ...)
۱,۷۵۰,۰۰۰	پشم، پوستین، پوست، چرم و کفش
۱,۷۵۰,۰۰۰	ماشین‌آلات و وسایط حمل و نقل
	آهن و فولاد
	کاغذ و چوب

مأخذ: Europa Yearbook Idem p. 2576

به غنی‌سازی اورانیوم و قاعدتاً صدور این محصول می‌باشند. وضعیت صادراتی آفریقای جنوبی در بخش کشاورزی نیز نسبتاً درخشان است. این کشور با دارا بودن جمعیتی بیش از ۴ درصد و مساحتی کمتر از ۴ درصد از مساحت کل قاره آفریقا، به‌عنوان مزرعه آفریقا نامیده شده، تنها کشور آفریقایی است که از نظر محصولات کشاورزی - غذایی به‌طور کلی، دارای مازاد بوده، به استثنای خشکسالی‌های بزرگی نظیر آنچه در سال ۱۹۸۳ و تا حدودی آنچه در سال ۱۹۹۲ (با توجه به تأثیر بحران اقتصادی - سیاسی در این سال) اتفاق افتاده است همیشه از این نظر از یک تراز تجاری مثبت برخوردار بوده است.

یعنی اگر تراز تجاری آن مثلاً در سال ۱۹۹۱ مثبت بوده وارداتش فقط اندکی بیش از ۷۰ درصد از صادراتش بوده‌اند، این تراز تجاری در بخش کشاورزی از این نظر مثبت‌تر بوده و واردات کشاورزی - جنگلی - شیلاتی این کشور در سال مزبور حتی به ۵۸ درصد از صادراتش در همین اقلام نمی‌رسیده‌اند. ارقام صادراتی سال ۱۹۹۱ که بین دو نوسان عمده (اوج محصولات در سال ۱۹۸۹ و کمترین آن در سال ۱۹۹۲) در سال‌های اخیر انتخاب شده‌اند می‌توانند تا حدود زیادی اقلام صادراتی - کشاورزی آفریقای جنوبی را معرفی کنند.

نمودار ۱: تولید معدنی طلا در آفریقای جنوبی در مقایسه با رقبای (به تن)

مأخذ: E.I.U. Country Report OP. cit P. 17

در رده فلزات پایه، آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۱ حدود ۲۵۰۰۰ تن سنگ مس به ارزش ۴۴ میلیون دلار، ۲۲۴۰۰ تن مس تصفیه نشده به ارزش ۵۱/۳ میلیون دلار و ۷۵۲۰۰ تن مس تصفیه شده به ارزش ۱۷۵ میلیون دلار صادر کرده است. صادرات دیگر نیز به همین منوال به صور مختلف صورت گرفته است، مثل قلع که به مقدار ۳۰۰ تن صادر گردیده است.

در رده تولیدات معدنی، آفریقای جنوبی با صادرات سنگ آهن به ارزش ۲۷۵ میلیون دلار در سال ۱۹۹۱، از این حیث در مقام هفتم جهانی قرار گرفته است. در همین سال با صادرات ۲۱۵ میلیون دلار سنگ منگنز، مقام اول صادرات این فلز را به خود اختصاص داده است و طبیعتاً با داشتن ذخایری حدود ۷۸ درصد از ذخایر جهانی منگنز، ۹۰ درصد از ذخایر جهانی کروم و ۵۵ درصد از ذخایر جهانی کبالت، تا مدتی مدید از عمده‌ترین صادرکنندگان این فلزات یا اشیاء ساخته شده از آنها خواهد بود.

زغال‌سنگ نیز از صادرات آفریقای جنوبی بوده و هنوز بیش از ۱۲۰ هزار میلیون تن ذخیره زغال‌سنگ دارد. در این خصوص آفریقای جنوبی با تأسیس شرکت دولتی ساسول در ساسولبورگ^۲ (که مدتی دولت ایران نیز در آن سهیم بود) از سال ۱۹۵۵ موفق به تهیه نفت از زغال‌سنگ شده در این زمینه و نیز در تهیه انواع تولیدات پتروشیمی حاصله، یکی از طلیعه‌داران صادرات پتروشیمی است.

در زمینه محصولات شیمیایی، این کشور که با صدور ۶۴/۲ میلیون دلار سنگ فسفات در سال ۱۹۹۱ در مقام ششمین صادرکننده بزرگ جهانی این کالا قرار گرفته است و در زمره صادرکنندگان کودهای شیمیایی نیز می‌باشد با ۶۵ درصد از ذخایر جهانی فسفات می‌تواند در سال‌هایی متوالی به صدور این نوع کالا ادامه دهد.

در صادرات الماس، طلا و طلای سفید، آفریقای جنوبی طی چند دهه اخیر تقریباً همیشه جزء یکی از سه صادرکننده اصلی بوده است و با ۶۰ درصد از ذخایر جهانی الماس، ۵۰ درصد از ذخایر جهانی طلا و ۷۴ درصد از ذخایر جهانی طلای سفید، همچنان جزء بزرگ‌ترین صادرکنندگان بالقوه این کالا باقی می‌ماند. صادرات طلا، به‌ویژه، همیشه به موازات تولیدات آن پیش رفته است.

این کشور با ۴۷ درصد از ذخایر جهانی فلز اورانیوم به عنوان بزرگ‌ترین صادرکننده این فلز گران‌قیمت به‌شمار رفته است و همچنین با بیش از ۵۰۰ هزار تن ذخیره اورانیوم، از این نظر پس از استرالیا، در بین کشورهای بلوک غرب سابق در مقام دوم قرار گرفته است. تأسیسات هسته‌ای آفریقای جنوبی در ویندا^۳ که با کمک ایالات متحده آمریکا احداث شده‌اند، قادر

غلات، بقولات و صیفی جات نیز در زمره کالاهای صادراتی این کشورند.

جدول ۲۴:

کالاهای صادراتی: غلات، بقولات و صیفی جات
(سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
ذرت	۳۷۴۷۰۰	۴۸۸۵۰۰۰۰
آرد کندم	۶۳۵۵۸	۲۰۹۳۲۰۰۰
سیب زمینی	۱۵۲۶۸	۲۷۰۰۰۰۰
بقولات (لوبیا خشک و...)	۱۳۸۹۶	۶۵۰۰۰۰۰
کوجه فرنگی	۸۸۸	۵۵۵۰۰۰
پیاز	۱۶۱۹۷	۳۶۶۹۲۰۰۰

مأخذ: FAO ibid.

در این میان ذرت، از جمله ذرت خوشه‌ای، نه تنها مهم‌ترین محصول صادراتی آفریقای جنوبی از نظر وزن و حجم، بلکه همچنین از نظر ارزش صادراتی بوده، یکی از قدیمی‌ترین کالاهای شناخته شده صادرات این کشور به شمار می‌رود. میوه‌ها، آفریقای جنوبی را به صورت یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان میوه تازه، محصولات میوه‌ای و حتی خشکبار درآوردند.

جدول ۲۵:

کالاهای صادراتی: میوه‌ها و فرآورده‌های آنها (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
مرکبات (برتقال، ناک، نارنگی)	۳۳۰۸۳۱	۱۲۰۰۰۸۱۷۰۰۰
مرکبات (لیمو، لیمو شیرین)	۲۹۲۹۱	۱۱۳۶۵۰۰۰
سایر مرکبات	۷۲۲۲۸	۳۲۲۲۵۰۰
سیب	۱۹۷۶۳۹	۱۲۶۱۳۱۰۰۰
انگور	۵۵۸۶۷	۶۲۴۵۷۰۰۰
کنشمش	۲۰۵۹۵	۲۲۱۶۳۰۰۰
کلابی	۸۲۲۷۲	۵۵۵۱۱۰۰۰
هلو	۲۲۲۷	۳۰۹۸۰۰۰
آناناس تازه	۳۷۵۵	۱۶۴۶۰۰۰
کنسرو آناناس	۸۲۷۲	۵۰۶۶۰۰۰

مأخذ: FAO ibid.

گوشت در زمره کالاهای صادراتی - سنتی آفریقا به شمار رفته است. اگرچه آمار سال ۱۹۹۱ فائو مجموعاً واردات گوشتی آفریقای جنوبی را بسیار بیش از صادرات آن نشان داده، محصولات گوشتی صادراتی را به دو قلم محدود کرده‌اند.

جدول ۲۱:

کالاهای صادراتی: گوشت (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
آشغال گوشت (تفاله گوشت)	۲۹۲	۱۳۸۷۰۰۰۰
سوسیس	۱۰۲	۳۰۸۰۰۰۰

مأخذ: FAO Yearbook Commerce, 1991, Rome, F.A.O. 1991

شیر و سایر مواد لبنی تقریباً به طور مداوم از جمله صادرات سنتی آفریقای جنوبی بوده‌اند.

جدول ۲۲:

کالاهای صادراتی: لبنیات (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
شیر	-	۱۱۹۲۸۰۰۰۰
شیر کنسانتره	-	-
شیر خشک	۱۰۲۴۶	۱۰۷۹۴۰۰۰۰
کره	۱۸۲۷	۲۲۶۲۰۰۰۰

مأخذ: FAO ibid.

تخم مرغ نیز در این رده صادراتی دارای اهمیت است.

جدول ۲۳:

کالاهای صادراتی: تخم مرغ (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
تخم مرغ	۱۵۵۰	۱۰۷۰۰۰۰۰
تخم مرغ بدون پوست خوراکی	-	۳۷۳۵۰۰۰
تخم مرغ به صورت مایع	۲۹۷۷	۳۷۳۵۰۰۰

مأخذ: FAO ibid.

اخیر بوده‌اند، به نحوی که آفریقای جنوبی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی مشروبات الکلی جهان درآمدی است.

جدول ۲۷:

کالاهای صادراتی: شراب، آبجو و توتون (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
شراب	۹۳۰۰	۱۲۶۰۰۰۰۰
آبجو	۱۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰
توتون کارخانه‌ای	۱۰۰۰۰	۲۱۶۸۰۰۰۰

مأخذ: FAO opcit

دانه‌های روغنی و روغن‌های نباتی در برخی از موارد و به تناوب، بر حسب شرایط بهره‌وری و بازار جهانی در زمره کالاهای صادراتی این کشور قرار گرفته‌اند. مثلاً صادرات بادام‌زمینی در سال ۱۹۹۱ متوقف بوده لیکن ۲۵ تن روغن بادام زمینی به ارزش ۱۱۴ هزار دلار آمریکا صادر شده است. در همین سال صادرات دانه سویا بالغ بر ۷۷۴۸۶۹ تن به ارزش ۱۵۰۵۱۶۰ دلار آمریکا بوده است.

الیاف نرم و سخت، از الیاف پنبه تا الیاف سیسال را نیز آفریقای جنوبی صادر می‌کند.

جدول ۲۸:

کالاهای صادراتی: الیاف سخت و نرم (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
الیاف سیسال	۱۳۴	۱۱۷۰۰۰

مأخذ: FAO opcit

پشم صادراتی آفریقای جنوبی که به مقدار معتناهی از پشم‌های بسیار مرغوب و مشهور مریوس و قراگل است، همیشه آن کشور را به‌ویژه از نظر ارزش صادرات این نوع کالا، پس از استرالیا، زلاندنو، بلژیک و لوکزامبورگ، افغانستان، آلمان و در رده چین، فرانسه، آرژانتین و تایوان، در رده هفت کشور عمده صادرکننده این کالا و حتی پس از استرالیا و زلاندنو، یکی از سه صادرکننده بزرگ پشم چرب قرار داده است.

قابل ذکر است که آفریقای جنوبی در بسیاری از سال‌های اخیر یکی از صادرکنندگان قابل توجه موز نیز به‌شمار رفته است. اما در سال مورد مطالعه ۱۹۹۱، صادرات معتناهی از این کالا نداشته است.

در این میان آفریقای جنوبی از حیث صادرات مرکبات (پرتقال و...) معمولاً پس از اسپانیا، ایالات متحده آمریکا و مراکش، در مقام چهارم قرار گرفته است. علاوه بر آن از لحاظ صادرات انگور، گلابی، مرکبات (لیموترش و لیموشیرین)، سیب، هلو و آناناس نیز غالباً بین ده صادرکننده عمده جهان بوده است.

در بعضی از صنایع تبدیلی میوه‌جات، نظیر کنسرو آناناس، نیز از همین طبقه صادراتی واقع شده است و طبیعتاً از لحاظ خشکبار نیز یکی از عمده‌ترین صادرکنندگان آن به‌شمار می‌رود. چنانکه به‌عنوان مثال، از حیث صادرات کشمش معمولاً رده‌ای حدود هفتم جهانی را به خود اختصاص داده است.

شکر، به هر صورت آن، نیز یکی از اقلام عمده صادراتی آفریقای جنوبی است که این کشور را از این نظر در بین ده صادرکننده عمده جهان جای داده است.

جدول ۲۶:

کالاهای صادراتی: شکر، عسل (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
شکر	۸۹۷۰۲	۲۶۸۰۰۰۰۰۰
عسل طبیعی	--	۹۷۰۰۰

مأخذ: FAO opcit

شکر تصفیه شده آفریقای جنوبی را بین ده کشور عمده و شکر به‌صورت معمولی این کشور را حتی بین هفت کشور عمده صادرکننده این نوع کالا قرار داده است که همراه با صادرکننده عمده دیگری در همسایگی به‌نام سوازیلند، مجموعاً یک قطب صادرات شکر تشکیل داده‌اند.

شیرینی‌های شکلاتی به وزن ۱۱۹۲ تن به ارزش ۵۶۶۴ هزار دلار، فلفل قرمز به وزن ۲۳۵۵ تن به ارزش ۳۶۵۵ هزار دلار و مارگارین به وزن ۲۲۹۷ تن به ارزش ۲۷۵۰ هزار دلار آمریکا از جمله کالاهای صادراتی - غذایی آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۱ بوده‌اند.

توتون تبدیل شده در کارخانه و به‌ویژه شراب و آبجو نیز از مهم‌ترین محصولات صادراتی آفریقای جنوبی طی چند دهه

به آفریقای جنوبی مسافرت می‌کنند.

جدول ۲۹:

کالاهای صادراتی: پشم (سال ۱۹۹۱)

نوع کالا	وزن به تن	ارزش به دلار آمریکا
پشم چرب	۵۴۰۶۵	۱۲۸۷۴۱۰۰۰
پشم شسته	۱۰۵۲۶	۳۲۲۲۳۰۰۰

مأخذ: FAO opcit

در کنار پشم و مو (موهر)، پوست و چرم نیز از صادرات آن کشور در دهه‌های اخیر بوده‌اند. با این همه به‌خصوص از دهه ۱۹۸۰، آفریقای جنوبی سعی به صادرات منسوجات پشمی و غیرپشمی و کفش به جای صدور این مواد به‌صورت اولیه داشته و تا حدود بسیار زیادی موفق گردیده است. همچنین کاغذ و چوب در زمره صادرات آفریقای جنوبی قرار دارند.

ماشین‌آلات، وسایط حمل و نقل، آهن و فولاد و کالاهای ساخته شده از آنها نیز - از چند دهه قبل - در رده کالاهای صادراتی آفریقای جنوبی به‌ویژه به مقصد کشورهای آفریقایی و سایر کشورهای درحال توسعه قرار گرفته‌اند.

پیشرفت صنعتی آفریقای جنوبی به حدی بوده است که از تولیدات متداول صنعتی گذشته، اسلحه و ابزارآلات پیشرفته جنگی را نیز شامل گردیده است. شرکت تولیدکننده تسلیحات نظامی آفریقای جنوبی که جت‌های بمبافکن «کفیرسی ۲» (با انتقال تکنولوژی از رژیم اشغالگر قدس) تولید می‌کند، از جمله صادرکنندگان اسلحه به کشورهای جهان سوم به‌ویژه به طریق قاچاق به‌شمار رفته است. آفریقای جنوبی را بارها دارنده و عرضه‌کننده بالقوه سلاح‌های اتمی و مواد موردنیاز آنها معرفی کرده‌اند.

صادرات خدمات

توریسم:

آفریقای جنوبی از نظر منابع طبیعی یکی از جذاب‌ترین کشورهای جهان معرفی شده است، چرا که هنوز دارای یکی از غنی‌ترین مجموعه‌های حیات وحش می‌باشد. از ۶ قلمرو گیاهی اصلی موجود در دنیا، یکی از آنها منطقه کوچکی است که در کیپ غربی واقع شده، و به‌تنهایی بیش از مجموع واریته‌های گیاهی موجود در سرتاسر آمریکای شمالی و اروپا را در خود جای داده است.

علاوه بر تعدد گونه‌های دوزیستان، این کشور مجموعاً دارای بیش از ۸۰۰ نوع پرنده است. سواحل طولانی آن با پلاژهای آمایش شده، هتل‌ها و رستوران‌های مجهز و متعدد، همگی پذیرای هزاران جهانگردی است که از اقصی‌نقاط جهان

مقاصد صادرات کالایی

اصولاً مقاصد صادراتی آفریقای جنوبی را کشورهای پیشرفته صنعتی و پس از آن کشورهای تازه توسعه‌یافته آسیای جنوب شرقی و آمریکا تشکیل می‌دهند.

جدول ۳۰:

صادرات خدمات: توریسم (نفر)

سال	متوسط گردشده	قاره مبدأ
۱۹۹۵	۱۹۸۹-۹۱	
۳,۴۵۲,۱۶۴	۴۰۰۰۰۰۰	آفریقا
۷۲۱,۸۷۸	۳۵۰۰۰۰۰	اروپا
۱۵۸,۴۶۳	۵۰۰۰۰۰	آسیا
۱۶۰,۴۷۳	۶۶۰۰۰۰	آمریکا
۶۱,۰۸۵	۲۰۰۰۰۰	اقیانوسیه

مأخذ: Europa Yearbook opcit

جدول ۳۱:

مقاصد صادرات کالاها

(به ترتیب اولویت خرید) - به هزار راند

نام کشور	متوسط گردشده مبلغ خرید
	۱۹۸۹-۱۹۹۱
سوئیس	۵۱۰۰۰۰۰۰
انگلستان	۴۴۰۰۰۰۰۰
ژاپن	۲۰۰۰۰۰۰۰
ایالات متحده آمریکا	۳۰۵۰۰۰۰۰
آلمان	۳۰۰۰۰۰۰۰
هند	۳۰۰۰۰۰۰۰
تایوان	۱۷۰۰۰۰۰۰
بلژیک	۱۶۰۰۰۰۰۰
ایتالیا	۱۵۰۰۰۰۰۰
هنگ‌کنگ	۱۱۰۰۰۰۰۰
کره جنوبی	۱۱۵۰۰۰۰۰۰
زیمبابوئه	۱۰۰۰۰۰۰۰
فرانسه	
اسپانیا	
استرالیا	
دانمارک	
کانادا	
برزیل	

مأخذ: Europa Yearbook opcit

در چند دهه اخیر شرکت‌های فراملیتی به ساختار اقتصادی باقیمانده از سابق، قدرتی فزاینده و فراگیر بخشیده‌اند و در نتیجه، امروز، بسیاری از کالاهای صادراتی آفریقای جنوبی اصولاً ناشی از سرمایه‌های آمریکایی، انگلیسی، آلمانی، سوئیسی، فرانسوی، ژاپنی و کشورهای نظیر آنهست و نهایتاً شاید بتوان سه مقصد اساسی در صادرات آفریقای جنوبی و نهایتاً در روابط بازرگانی خارجی آن ترسیم کرد: اروپای غربی خاور دور و آمریکای شمالی.

در این چند دهه، کشورهای بزرگی چون اتحاد شوروی (سابق)، چین و هندوستان حتی در بیست رده اولیه مقاصد صادرات کالایی (و نهایتاً شرکای بازرگانی آفریقای جنوبی) یا جایی نیافته‌اند و یا به ندرت توانسته‌اند مقامی در حدود بیستم داشته باشند.

انعقاد قراردادی «تاریخی» بین روسیه و آفریقای جنوبی در اواخر زمستان ۱۹۹۳ می‌تواند آغازگر تحولاتی در روابط اقتصادی - بازرگانی بین دو کشور باشد. ظاهراً چین نیز از اوایل بهار ۱۹۹۳ (۱۳۷۲) با انعقاد قراردادی محرمانه با آفریقای جنوبی (برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای) به ایجاد روابط و نهایتاً روابط بازرگانی با آن کشور پرداخته است. حتی هند هم با وجود روابطی ریشه‌دار از نظر تاریخی - سیاسی، از سال ۱۹۹۳ و آن هم با توجه به امکانات مبادلاتی - اتمی و انتقال تکنولوژی انرژی در صدد تجدید و ارتقاء روابط با آفریقای جنوبی برآمده است.

بنابراین با توجه کامل به قانون شراکت تجاری و صادرات در مقابل واردات، مقصد صادراتی آفریقای جنوبی با وجود وابستگی‌های تاریخی به قاره هند، چندان به سوی دریای عرب نبوده است و اهمیت صادرات آن کشور به ایران طی سال‌های ۵۷-۱۳۵۴ می‌تواند گویای استراتژی‌های بازرگانی - اقتصادی - سیاسی باشد که لازم است در توجه به سیاست کنونی توسعه صادرات ایران، از جمله به سوی آفریقای جنوبی، مورد بازنگری قرار گیرند.

در تحلیل این که بین سال‌های ۵۶-۱۳۵۵ دولت ایران به عنوان دومین شریک تجاری آفریقای جنوبی محسوب می‌گردیده، دلایلی متفاوت، اما در عین حال مکمل یکدیگر ارائه کرده‌اند:

- احساسات مودتی که به دلیل اقامت درازمدت بعضی از اعضاء و خانواده سلطنتی ایران در ژوهانسبورگ بین دو حکومت به وجود آمده بود

- همسو بودن سیاست خارجی دو حکومت در گرایش به بلوک غرب به سرکردگی آمریکا

- نظر آمریکا بر همکاری نزدیک این دو حکومت با حکومت غاصب فلسطین

- نقش حکومت ایران در خلیج فارس به عنوان ژاندارم منصوب غرب در منطقه

- تمایل شدید رژیم شاه به خرید اسلحه و اورانیوم از آفریقای جنوبی

- نیاز آفریقای جنوبی به نفت ایران و...

که این آخرین دلیل، و به طور کلی دلایلی که دارای توجیحات سالم اقتصادی - بازرگانی، حاکی از مزیت‌های نسبی در مبادلات بین دو کشور بودند هم امروز نیز می‌توانند مدنظر قرار گرفته در ارتقاء روابط بازرگانی بین دو کشور مؤثر واقع شوند.

گذشته از همکاری‌های معدنی، و به ویژه روابطی که دو کشور در زمینه‌های اقتصاد انرژی - تا احداث پالایشگاه مشترک نفت - با یکدیگر برقرار کردند و سیل ناگهانی صادرات آفریقای جنوبی به ایران در سال‌های آستانه انقلاب می‌توانست حاکی از تصمیمات دو دولت به ارتقاء کلی روابط اقتصادی - بازرگانی و از آن جمله بنا به قاعده صادرات در مقابل واردات - افزایش صادرات غیرنفتی ایران به آفریقای جنوبی نیز تلقی گردد.

صادرات آفریقای جنوبی به ایران

صادرات آفریقای جنوبی به ایران در سال ۱۳۵۷ صرف‌نظر از بنیان‌های سیاسی - استراتژیک آن، نمی‌توانست کاملاً خالی از جوانب مکمل بودن طبیعی اقتصاد دو کشور بر یکدیگر و برخی از مزایای نسبی، به ویژه از نظر هزینه حمل و نقل، در روابط بین دو کشور باشد.

جدول ۳۲:

کالاهای صادراتی به ایران در سال ۱۳۵۷
به ترتیب اهمیت - به هزار ریال

نام کالا	ارزش
فلزات معمولی و مصنوعات آنها:	
تیر آهن از پروفیل	
آهن و فولاد به شکل شمش	
ورقه‌های آهن و فولاد	
پروفیل‌های نبشی	
سایر پروفیل‌ها	
ورق آهن یا فولاد به ضخامت ۴/۷۵mm	
مفتول‌های نیمه‌تمام	
ورق آهن یا فولاد گرم نورد شده	
تسمه از آهن یا فولاد	
میله و پروفیل از برنج و ...	
جمع	۹۱۱۳۱۳۲
محصولات معدنی:	
سایر سیمان‌های هیدرولیک	
پنبه کوهی	
سنگ مولیبدن، وانادیوم، زیرکونیوم و ...	
جمع	۲۰۳۹۹۶۵۳
محصولات نباتی:	
ذرت (۵۶۹۷۵۰۰ کیلو)	
لوبیا خشک (۷۵۰۰۰۰۰ کیلو)	
صبر زرد (۶۶۵۱ کیلو)	
جمع	۶۹۱۱۲۱
حیوانات زنده و محصولات حیوانی:	
مرغ کشته	
مرغ زنده	
فیله ماهی یخ‌زده و ...	
جمع	۴۶۲۱۷۱
پوست و چرم:	
پوست گاو	
پوست گوساله	
چرم جهت تخت کفش	
جمع	۴۲۲۹۱۲
مواد پلاستیک مصنوعی:	
کلرور پنی وینیل و ...	
جمع	۴۱۵۳۳۹
مصنوعات از سنگ و شیشه:	
اشیاء گچی	
شیشه جام	
شیشه‌های ایمنی	
قرابه و بطری	

۳۵۲۲۰۴	اشیاء ساخته شده از شیشه و ... جمع چوب: چوب خام چندل سایر چوب‌ها چوب چهارتراش سایر چوب‌های چهارتراش چوب از تیره سوزنی برگ سایر چوب‌های اره شده و ...
۳۰۳۸۸۱	جمع وسایط نقلیه و لوازم آن: لوازم ثابت راه آهن اتومبیل (۵۱۹ دستگاه) قطعات یدکی اتومبیل چرخ و سه‌چرخه و ...
۲۷۰۲۵۹	جمع صنایع شیمیایی و صنایع وابسته: اورانیوم تری کلرور اتیلن عصاره‌های دباغی سیمان نسوز و ...
۱۸۸۸۲۲	جمع ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی و برقی: بولدوزر ماشین‌های عمقیاب گاوا آهن استوانه‌های لامینوار قالب برای مواد معدنی قطعات یدکی دستگاه‌های خاکریزی، ماشین‌های کشاورزی، ترانسفورماتور و ...
۱۲۱۳۶۵	جمع الیاف نسجی و مصنوعات از این مواد: پشم چرب سایر پشم‌ها نخ‌ها و سایر الیاف نسجی نباتی کفپوش نمدی و ...
۱۲۰۹۰۱	جمع
۸۴۱۶۷	مواد ساخت کاغذ، کاغذ، مقوا
۴۰۷۶	محصولات صنایع غذایی
۳۶۵۶	آلات و دستگاه‌های اپتیک و ...
۶۰۶	اشیاء و مصنوعات کوناگون

گمرک ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی کشور، ۱۳۵۷

سنگینی آنها نسبت به ارزش مبادلاتی شان دارای صرفه جویی حمل و نقل دریایی بین آفریقای جنوبی و ایران بوده یا توجیحات دیگر اقتصادی داشته‌اند، مقام قابل توجهی در صادرات ایران یافته است. با این همه نتوانسته است تراز بازرگانی بین دو کشور را تغییر دهد.

تراز بازرگانی آفریقای جنوبی با ایران

تراز بازرگانی بین دو کشور تقریباً همیشه و آن هم با اختلافی گاه بسیار فاحش، به نفع ایران بوده است، چرا که ایران بزرگترین صادرکننده نفت به آن کشور بوده، بین ۹۰ تا ۹۵ درصد نفت وارداتی آفریقای جنوبی را تأمین می‌کرده است.

آفریقای جنوبی از نیمه دهه ۱۳۳۰، ده‌ها سال بزرگترین مقصد صادراتی (نفت) و بنابراین تقریباً بزرگترین منبع درآمد ارزی ایران بوده است. از جمله در سال ۱۳۴۶ با وارد کردن ۴،۱۳۳،۸۳۴،۰۰۰ میلیارد ریال نفت از ایران، با فاصله‌ای بسیار زیاد نسبت به دومین مقصد بزرگ صادراتی ایران (انگلستان) و تقریباً دو برابر آن کشور، حجم کل مبادلات ایران و آفریقای جنوبی تقریباً برابر حجم کل مبادلات ایران با انگلستان و بسیار بیش از حجم کل مبادلات ایران با هر یک از کشورهای بلژیک، شوروی، پاکستان، ژاپن، فرانسه و... بوده است.

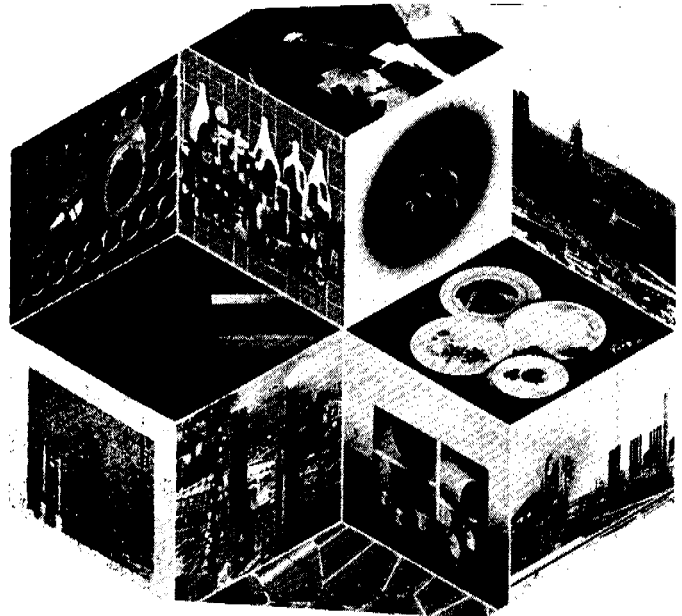
آفریقای جنوبی حتی از نظر صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۴۶ سی‌وسومین مقصد صادراتی ایران بوده است حال آنکه در همان سال، مقامی بالاتر از چهلیم بین واردکنندگان به ایران نیافته است.

بنابراین آفریقای جنوبی به صورتی طبیعی و بالقوه بزرگترین بازار صادراتی و یکی از بزرگترین مقاصد صادرات غیرنفتی ایران بوده است و تا حدود بسیار زیادی همین عوامل اساسی بوده‌اند که روابط تجاری بین دو کشور را در سال ۱۳۵۷ به اوج خود رسانده‌اند. اما پس از انقلاب شکوهمند اسلامی ایران با سیاست‌های شاق تبعیض نژادی و آپارتاید در آفریقای جنوبی، روابط دو کشور و از آن جمله روابط بازرگانی، از سوی دولت ایران قطع گردیده است، بازار صادراتی ایران تا حدودی اشغال شده، روند پیشرفت صادرات غیرنفتی به آن کشور متوقف و بازار کنونی تا حدودی ناشناخته مانده است.

1- South African Breweries

2- Sasolburg

3- Vaalinda

در این آمار، نوع، میزان و ارزش اورانیوم وارداتی می‌تواند از جمله به دلایل سیاسی مورد تحریف قرار گرفته باشد. به‌علاوه، بعضی از منابع حاکی از صدور اسلحه آفریقای جنوبی به ایران است که آن نیز در جداول فوق‌الذکر جای ندارد.

مجموعاً در سال ۱۳۵۷، آفریقای جنوبی در صدور کالاها به ایران تا مقام دهم ارتقاء یافته است و البته کالاهایی چون فلزات معمولی و مصنوعات آنها و ماشین‌آلات با فاصله‌ای نسبتاً زیاد نسبت به سایر کالاها، بزرگترین ارقام وارداتی ایران (در آن زمان به اصطلاح سرمایه‌گذاری و رونق) بوده‌اند. اما درخصوص برخی دیگر از کالاها بزرگترین، یا یکی از بزرگترین صادرکنندگان به ایران، معرفی می‌شود.

آفریقای جنوبی در صدور پنجه کوهی (پنبه نسوز) مولیبدن، وانادیوم، زیرکونیوم، صبر زرد، پوست گاو، پوست گوساله، چوب خام، چنبل، سایر چوب‌های چهارتراش، سیمان نسوز، نخ‌ها و الیاف نسجی، نباتی و برخی دیگر از کالاها در سال ۱۳۵۷ اولین صادرکننده به ایران بوده است.

در خصوص اورانیوم، ذرت، کلرور پلی‌وینیل، شیشه جام، اشیاء ساخته شده از شیشه، سایر چوب‌ها، چوب چهارتراش، لوازم ثابت راه آهن و... یکی از سه صادرکننده و درخصوص لوبیای خشک چهارمین صادرکننده بزرگ آن کالا به ایران بوده است.

در بسیاری از کالاهای دیگر نیز چون اقلام مهمی از آهن و فولاد و برنج، مرغ، انواع چوب، ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی و برقی، پشم و به‌خصوص کالاهایی که به دلیل